https://doi.org/10.32849/2409-9201.2026.26.15

УДК 346.1/9 UDC

САМОРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ЗІСТАВЛЕННЯ ДЕФІНІЦІЙ НА ПРИКЛАДІ АРХІТЕКТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олена ГОНЧАРЕНКО

доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

SELF-REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITY AND PROFESSIONAL SELF-GOVERNMENT: COMPARISON OF DEFINITIONS USING THE EXAMPLE OF ARCHITECTURAL ACTIVITY

Olena HONCHARENKO

Doctor of Law Sciences, Associate Professor, Leading researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0002-0178-2003

Численні спроби розробити та прийняти єдиний рамковий закон, який би врегулював питання саморегулювання господарської діяльності та професійного самоврядування не призвели до успішного завершення, оскільки ці два напрямки мають як спільні риси так і відмінні особливості, які насамперед полягають у суб'єктному складі та підвищеному рівні допуску до тієї чи іншої діяльності. Стаття є спробою розмежування означених понять з метою подальшого розвитку двох окремих цілісних концепцій (саморегулювання господарської діяльності та професійного самоврядування) та уникнення колізій на практиці.

Зроблено висновок, що у ЄС відсутній єдиний рамковий нормативно-правовий акт щодо функціонування СРО, регулювання яких здійснюється у багатьох директивах, регламентах залежно від того чи іншого виду господарської діяльності. Крім того, у ЄС відсутній єдиний нормативний акт, який би врегулював питання інституційної діяльності професійних об'єднань. У цьому ракурсі показовими є рішення Європейського суду з прав людини та Суду Справедливості ЄС, у яких, не має одностайності щодо ролі та місця професійного

Numerous attempts to develop and adopt a single framework law that would regulate the issues of self-regulation of economic activity and professional self-government have not led to a successful completion, since these two areas have both common features and distinctive features, which primarily consist in the subject composition and increased level of admission to a particular activity. The article is an attempt to distinguish the above-mentioned concepts in order to further develop two separate holistic concepts (self-regulation of economic activity and professional self-government) and avoid conflicts in practice.

It is concluded that the EU lacks a single framework regulatory legal act on the functioning of SROs, the regulation of which is carried out in many directives, regulations depending on a particular type of economic activity. In addition, the EU lacks a single regulatory act that would regulate the issues of institutional activities of professional associations. In this perspective, the decisions of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the EU are indicative, in which there is no unanimity regarding the role and place of professional self-government.

самоврядування. У ЄС розрізняють: саморегулювання господарської діяльності відповідно до закону; професійне самоврядування відповідно до закону; діяльність різноманітних об'єднань, які діють відповідно до законодавства про свободу об'єднань. Усі вони мають можливість здійснювати самостійну внутрішню організаційну діяльність. Однак лише СРО та професійні організації можуть наділятися відповідно до закону певними делегованими повноваженнями від держави та статусом відповідно до якого членство у таких організаціях може бути обов'язковим.

При саморегулюванні господарської діяльності відбувається регулювання поведінки на ринку, а не професійного статусу особи. Тобто, професійне самоврядування регулює поведінку професіонала, а не економічну діяльність.

При професійному самоврядуванні архітектора у ЄС об'єктом регулювання є професійний статус, компетентність професіонала, свобода здійснення професії, яка поєднана з обов'язковим контролем якості його послуг. Імплементація європейської моделі змінить акцент та підходи до регулювання архітектурної діяльності в Україні у напрямку професійного самоврядування.

Ключові слова: саморегулювання, саморегулівні організації, професійне самоврядування, регульована професія, директива, господарські відносини, професійне самоврядування архітекторів, Європейський суд з прав людини, ринкові відносини

The EU distinguishes between: self-regulation of economic activity in accordance with the law; professional self-government in accordance with the law; the activities of various associations that operate in accordance with the legislation on freedom of association. All of them have the opportunity to carry out independent internal organizational activities. However, only SROs and professional organizations can be endowed with certain delegated powers from the state in accordance with the law and a status according to which membership in such organizations may be mandatory.

When self-regulation of economic activity is regulated, behaviour on the market is regulated, and not the professional status of a person. That is, professional self-government regulates the behaviour of a professional, not economic activity. In the case of professional self-government of an architect in the EU, the object of regulation is the professional status, the competence of the professional, the freedom to practice the profession, which is combined with mandatory control of the quality of his services. The implementation of the European model will change the emphasis and approaches to the regulation of architectural activity in Ukraine towards professional self-government.

Keywords: self-regulation, self-regulatory organizations, professional self-government, regulated profession, directive, economic relations, professional self-government of architects, European Court of Human Rights, market relations

Проблематика правового забезпечення саморегулювання господарської діяльності та професійного самоврядування не є новою для українського законодавства та науки. В аспекті законодавства ЄС варто зауважити, що ці питання розглядаються окремо, оскільки саморегулювання стосується окремих сфер, галузей, видів господарської діяльності, а професійне самоврядування – це питання регулювання професії (регульованих професій). Водночас не завжди в українському дискурсі розуміється саморегулювання та професійне самоврядування як окремі дефініції. Часто ці поняття змішують, оскільки об'єднуючою ознакою для них є самоврядування (самоуправління), тобто можливість самостійного управління в окремому напрямку господарської діяльності або ж професії, що призводить як правило до застосування подібних інструментів (кодексів етики, правил поведінки тощо). Крім того, часто професіонали (представники окремих професій) здійснюють незалежну

професійну діяльність та є суб'єктами господарювання. Крім того, у рамках деяких чинних законів відбулося змішування саморегулювання господарської діяльності та професійного самоврядування, що не є корисним у аспекті імплементації acquis ЄС.

Численні спроби розробити та прийняти єдиний рамковий закон, який би врегулював питання саморегулювання господарської діяльності та професійного самоврядування не призвели до успішного завершення, оскільки ці два напрямки мають як спільні риси так і відмінні особливості, які насамперед полягають у суб'єктному складі та підвищеному рівні допуску до тієї чи іншої діяльності.

Ця стаття є спробою розмежування означених понять **з метою** подальшого розвитку двох окремих цілісних концепцій (саморегулювання господарської діяльності та професійного самоврядування) та уникнення колізій на практиці.

Питання правового статусу саморегулівних організацій та професійного самоврядування загалом досліджували: Е. А. Віткуте, О. В. Говорун, В. В. Кочин, В. М. Махінчук, В.І. Полюхович, В. В. Суслова, Н. Ю. Філатова, М. В. Худенко та інші. Однак не вирішеною залишається проблематика розмежування саморегулівної господарської діяльності та професійного самоврядування. Авторка статті робить спробу на прикладі архітектурної діяльності пояснити законодавчі проблеми забезпечення саморегулювання цієї галузі з врахування євроінтеграційного напряму.

Саморегулювання господарської діяльності. Сутністю саморегулювання господарської діяльності є встановлення та дотримання певних правил на ринку (упорядкування економічних відносин) самими суб'єктами господарювання. Об'єднуючою засадою є саме вид діяльності, галузь, ринок, тобто, об'єктом є економічна діяльність учасників комерційних відносин. Учасниками можуть бути як фізичні особи-підприємці, так і компанії, бізнес-асоціації, які можуть об'єднуватися у саморегулівні організації з метою ефективного самоуправління та обмеження ролі держави у функціонуванні цієї сфери тощо. Тобто, при саморегулюванні відбувається регулювання поведінки на ринку, а не професійного статусу особи та її діяльності. Інструментами саморегулювання є кодекси поведінки, звичаї ділового обороту, договори тощо. Держава може делегувати саморегулівній організацій (далі – СРО) певні повноваження, а може і не делегувати. Інституціоналізація системи саморегулювання в Україні є важливим кроком для розвитку альтернативних способів регулювання господарської діяльності. Розвиток СРО є показником активності суб'єктів господарювання та їх можливостей самостійного упорядкування певних ринків, сфер, галузей та видів економічної діяльності [1, с. 113]. Більшість визнаних в Україні СРО створюються як господарські асоціації для координації своєї діяльності, тобто здійснюють організаційно-господарські повноваження.

Професійне самоврядування. Сутністю професійного самоврядування є організація та управління окремою професією самими її представниками (професіоналами), які можуть бути як найманими працівниками, так і суб'єктами господарювання, зокрема важливим аспектом є регулювання доступу до відповідної професії. Як правило до таких професій належать адвокат, нотаріус, архітектор, лікар та інші. Отже, об'єктом професійного самоврядування є професія і доступ до неї, а суб'єктом – фізичні особи-професіонали. Засобами професійного самоврядування є кодекси етики, стандарти поведінки, ліцензування/сертифікація тощо. Тобто, професійне самоврядування регулює поведінку професіонала, а не економічну діяльність. Багатьом професіоналам надається статус публічної особи, як-то адвокатам, тому делегування повноважень щодо них відбувається і на рівні закону. Е. А. Віткуте зазначає, що «По-перше, професійне самоврядування означає право професії на саморегулювання, тобто на певний ступінь автономії від держави та політичного впливу. По-друге, професійне самоврядування є вираженням права представників відповідної професії створювати асоціації для представництва своїх інтересів та прав. По-третє, професійне самоврядування також характеризується виконанням значних функцій публічного характеру – професійне самоврядування разом з державою регулює професійну діяльність, у багатьох випадках видає дозволи на практику, встановлює

правила професійної етики та накладає дисциплінарну відповідальність, забезпечуючи таким чином якість професійних послуг» [2, с. 11]. На думку М. В. Худенко: «…за своєю природою незалежна професійна діяльність знаходиться посередині між підприємницькою та некомерційною господарською діяльністю, і тому її можна назвати змішаною (за критерієм мети одержання прибутку)… Визнанню незалежної професійної діяльності видом господарської діяльності повинно передувати нормативне закріплення осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність, як учасників відносин у сфері господарювання та суб'єктів господарювання» [3, с. 100].

Отже, на основі зазначеного вище можна надати такі відмінності між саморегулювання господарської діяльності та професійним самоврядуванням (Таб. 1).

Таблиця 1. Відмінності між саморегулювання господарської діяльності та професійним самоврядуванням

Критерій	Саморегулювання господарської діяльності	Професійне самоврядування
Об'єкт регулювання	економічні відносини	професія і професійний статус особи
Учасники	суб'єкти господарювання, переважно юридичні особи, які здійснюють комерційну діяльність (учасники ринку)	фізичні особи-професіонали
Мета регулювання	ефективний економічний оборот, самостійне створення правил гри на ринку	доступ до професії та професійне здійснення діяльності
Результат	створення СРО, правил ведення бізнесу на конкретному ринку, можливе делегування повноважень від держави	створення професійних організацій, правил здійснення професійної діяльності, можливе делегування повноважень від держави

Право Європейського Союзу. З метою конвергенції, зближення політик у певних сферах Європейський Союз визначає питання саморегулювання у найвищому законодавчому акті ЄС – Директиві, що включає мінімальні стандарти у галузях господарства, де допускається саморегулювання як ефективний, альтернативний до державного регулятор. Звичайно, положення з приводу саморегулювання господарської діяльності набули закріплення в національному законодавстві держав ЄС, яке детально визначає внутрішньодиверговані особливості функціонування цього інституту. Загальний європейський підхід загалом можна охарактеризувати як надання важливого значення охороні і підтримці саморегулювання, застосування його як ефективного засобу регулювання відносин [4, с. 39-40]. Правове забезпечення СРО здійснюється у багатьох директивах, регламентах залежно від того чи іншого виду господарської діяльності, тобто у ЄС відсутній єдиний рамковий нормативно-правовий акт щодо функціонування СРО. До особливостей закріплення положень саморегулювання господарської діяльності на рівні Директив Європейського Союзу, зокрема, можна віднести: держави-члени ЄС повинні заохочувати саморегулювання у визначених галузях; деталізація у здійсненні саморегулювання, яка виражається у визначенні за державами-членами пропонованих дій з приводу розвитку саморегулювання (наділення саморегулівних організацій делегованими повноваженнями); закріплення таких засобів саморегулювання господарської діяльності, як: добровільні угоди, кодекси поведінки, позасудові методи – врегулювання спорів (посередництво, медіація, арбітраж), саморегулівні

організації; саморегулівна організація може наділятися регулятивною функцією (розробка кодексу поведінки), а також функціями контролю, нагляду, моніторингу [4, с. 43].

З 2004 року Європейська Комісія підготувала низку програмних документів [5], що підкреслюють важливість діяльності вільних професій у ЄС з метою стати найконкурентнішою економікою, що базується на знаннях у світі: на вільні професії припадає майже 9% валового внутрішнього продукту всього ЄС і навіть третина сектора послуг ЄС. Правове забезпечення професії в ЄС відбувається переважно за допомогою Директиви 2005/36/ЄС про визнання професійних кваліфікацій (далі – Директива), що сприяє визнанню кваліфікацій у державах-членах, країнах ЄЕЗ та Швейцарії. Професія вважається регульованою, якщо закон вимагає певної кваліфікації, навчання або ліцензії на практику (наприклад, лікарі, медсестри, архітектори, юристи). Законодавство ЄС сприяє професійній мобільності, включаючи автоматичне визнання семи конкретних галузевих професій та правил тимчасового надання послуг. Це включає: професії з автоматизованим визнанням кваліфікацій на європейському рівні; професії, що регулюються на національному рівні; та діяльність, що регулюється в деяких або у всіх державах-членах [6]. У статті 4a Директиви передбачено, що держави-члени повинні видавати власникам професійної кваліфікації європейські професійні карти на їхній запит. У секції 8 «Архітектори» передбачено, що підготовка архітекторів повинна охоплювати: (a) загалом принаймні п’ять років навчання з повним навантаженням в університеті чи порівнянному закладі освіти, результатом якого є успішне складання університетських іспитів; або (b) не менше чотирьох років навчання з повним навантаженням в університеті чи порівнянному закладі освіти, результатом якого є успішне складання університетських іспитів, що супроводжується сертифікатом про завершення дворічного професійного стажування ... Архітектура повинна бути основною складовою навчання (ст. 43 Директиви) [7].

База даних регульованих професій містить інформацію про регульовані професії, статистику щодо мігруючих фахівців, контактні пункти та компетентні органи, надані державами-членами ЄС, країнами ЄЕЗ, Великою Британією та Швейцарією. Кожна країна відповідає за оновлення інформації про свої регульовані професії, компетентні органи та статистику [8].

Ще однією директивою, яка регулює питання професійної діяльності є Директива (ЄС) 2018/958 Європейського Парламенту та Ради від 28 червня 2018 року про перевірку пропорційності перед прийняттям нового регулювання професій [9], яка застосовується до законодавчих, регуляторних або адміністративних положень держав-членів, що обмежують доступ до регульованої професії або її здійснення, або одного з її видів здійснення, включаючи використання професійних звань та професійну діяльність, дозволену за такими званнями, що підпадає під дію Директиви 2005/36/ЄС (ст. 2). Держави-члени повинні провести оцінку пропорційності відповідно до правил, встановлених у цій Директиві, перш ніж запроваджувати нові або вносити зміни до чинних законодавчих, регуляторних чи адміністративних положень, що обмежують доступ до регульованих професій або їх здійснення (ст. 4). У статті 6 встановлено, що держави-члени забезпечують, щоб законодавчі, регуляторні або адміністративні положення, що обмежують доступ до регульованих професій або їх здійснення, які вони мають намір запровадити, а також щоб зміни, які вони мають намір внести до чинних положень, були обґрунтовані цілями суспільних інтересів. Крім того, держави-члени повинні враховувати, зокрема, чи є положення об’єктивно виправданими на основі державної політики, громадської безпеки або громадського здоров’я, або ж переважаючими причинами в суспільних інтересах тощо.

Водночас у ЄС відсутній єдиний нормативний акт, який би врегулював питання інституційної діяльності професійних об’єднань. У цьому ракурсі показовими є рішення Європейського суду з прав людини та Суду Справедливості ЄС, у яких, зокрема, не має одностайності щодо ролі та місця професійного самоврядування, оскільки присутні різні бачення їх правової природи. Зокрема, у рішенні Європейського суду з прав людини від 27 травня 1981 року питання полягало в тому чи відповідає обов’язкове членство лікарів у

публічно-правовій корпорації – «Орден лікарів» – створеній актом короля Бельгії ст. 11 § 1 Європейської конвенції основоположних прав людини. Метою цієї корпорації був захист здоров'я громадян шляхом здійснення контролю над медичною практикою. Ця функція призвела до надання «Ордену лікарів низки адміністративних повноважень, включаючи повноваження дисциплінувати лікарів, зареєстрованих у ньому. Згідно з одноголосним рішенням Європейського суду з прав людини, корпорація бельгійських лікарів «Орден лікарів» не може вважатися асоціацією у значенні статті 11 ЄКПЛ, і обов'язкове членство в ній не суперечить цій статті [10]. Слід зазначити, що аналогічну думку висловив Федеральний конституційний суд Німеччини та панівна німецька доктрина щодо різних публічно-правових корпорацій (так званих «палат»), існуючих у Німеччині, зокрема адвокатів, нотаріусів, лікарів, стоматологів, фармацевтів, ремісників тощо. Згідно з цією думкою, обов'язкове членство осіб, які займаються відповідними професіями, у цих палатах не суперечить статті 9 §1 Конституції Федеративної Республіки Німеччина, яка проголошує свободу об'єднань, оскільки ця стаття стосується створення некомерційних об'єднань та компаній, що мають приватноправовий характер і таким чином не належать до категорії публічно-правових корпорацій. Із цих причин такі корпорації не вважалися неконституційними. Для кращого розуміння фундаментальної різниці між корпорацією публічного права з обов'язковим членством усіх осіб, які займаються відповідною професією, та добровільною асоціацією приватного права, слід звернути увагу на рішення Європейського суду з прав людини від 13 серпня 1981 року у справі Young, James and Webster [проти Сполученого Королівства , серія А № 44]. Предметом справи була угода про обов'язкове членство працівників у профспілці. Оскільки стаття 11 § 1 ЄКПЛ застосовується до профспілок, Європейський суд у Страсбурзі виніс рішення на користь заявників, встановивши, що свобода об'єднання у профспілки не може бути обмежена шляхом обов'язкового членства в певній профспілці під загрозою звільнення з роботи працівника, який не є її членом. У згаданих вище рішеннях Європейського суду з прав людини прослідковується чітка відмінність між корпораціями публічного права, членство в яких обов'язкове, та об'єднаннями приватного права, включаючи профспілки. Стаття 11 §1 ЄКПЛ застосовується лише до об'єднань приватного права [11].

У рішенні Revert and Legallais проти Франції від 8 вересня 1989 року стосовно французького ордену архітекторів було зазначено, що з огляду на судову практику, Комісія вважає, що обов'язок архітекторів вступати до Ордену, встановлений законом для регулювання практики професії, виникає, подібно до того, що відбувається з Медичною асоціацією, з метою суспільних інтересів. Комісія також зазначає, що заявники мають зберегти можливість вільно працювати зі своїми колегами у професійних асоціаціях для захисту своїх професійних інтересів [12].

Таким чином, починаючи з рішення 1981 року у справі Le Compte, Van Leuven та De Meyere проти Бельгії [10], ЄСПЛ класифікував об'єднання професійного самоврядування як так звані «публічно-правові об'єднання» (французькою мовою associations de droit public), які мають такі характеристики: вони створені на основі закону, інтегровані в структуру держави, а їхня діяльність характеризується здійсненням адміністративних, законодавчих та дисциплінарних функцій. ЄСПЛ вважає, що такі публічно-правові об'єднання не підпадають під дію статті 11 Конвенції, яка передбачає свободу об'єднань, сферу діяльності, та їм не надається належний захист, тобто вони не вважаються об'єднаннями для цілей Конвенції. Метою «цих органів, створених законодавством, є регулювання та сприяння професіям, одночасно здійснення важливих публічно-правових функцій для захисту населення. Тому їх не можна порівнювати з приватноправовими асоціаціями чи профспілками, а вони залишаються інтегрованими в структури держави...» [11].

Водночас інший контекст прослідковується у рішенні Суду ЄС, ухваленому в 2002 році у справі Wouters та інші [13]. Зокрема, у цьому рішенні зазначається, що «члени адвокатури здійснюють господарську діяльність і, отже, є підприємствами для цілей статей 85, 86 та 90 Договору (тепер статті 81, 82 та 86 Договору про заснування ЄС), і складність і технічний

характер послуг, які вони надають, а також той факт, що практика їхньої професії регулюється, не можуть змінити цього висновку. Члени адвокатури пропонують за плату послуги у формі юридичної допомоги, що полягає у складанні висновків, договорів та інших документів, а також у представництві клієнтів у судових процесах. Крім того, вони несуть фінансові ризики, пов'язані з виконанням цієї діяльності, оскільки, якщо виникне дисбаланс між витратами та надходженнями, вони повинні самі нести дефіцит. Приймаючи положення щодо партнерських відносин між членами адвокатської колегії та представниками інших професій, адвокатура держави-члена не виконує ні соціальної функції, заснованої на принципі солідарності, на відміну від деяких органів соціального забезпечення, ні повноважень, які зазвичай є повноваженнями державної влади. Вона діє як регуляторний орган професії, практика якої є економічною діяльністю. Той факт, що керівні органи адвокатської колегії складаються виключно з членів адвокатської колегії, обраних виключно представниками професії, і що, приймаючи такі акти, як цей регламент, адвокатська колегія не зобов'язана робити це, посилаючись на визначені критерії суспільних інтересів, підтверджує висновок про те, що така професійна організація з регуляторними повноваженнями не може уникнути застосування статті 85 Договору (нині стаття 81 Договору про заснування Європейського Співтовариства). Більше того, враховуючи його вплив на поведінку членів адвокатської колегії на ринку юридичних послуг, внаслідок заборони певних міждисциплінарних партнерств, це регулювання не виходить за межі сфери економічної діяльності. Крім того, немає значення, що статут адвокатської колегії регулюється публічним правом… З цього випливає, що положення про партнерства між членами адвокатури та представниками інших вільних професій, прийняте таким органом, як адвокатура, повинно розглядатися як рішення, прийняте об'єднанням підприємств у значенні статті 85(1) Договору. Слід дійти висновку, що на думку Суду ЄС діяльність професійних самоврядних асоціацій та рішення, що регулюють діяльність їхніх членів (тобто функції, які традиційно вважаються державними функціями), можуть оцінюватися відповідно до вимог конкурентного законодавства» [13].

Регулювання архітектурної діяльності. До Реєстру СРО у сфері містобудування та архітектури входять: Всеукраїнська громадська організація «Гільдія проектувальників у будівництві»; Всеукраїнська громадська організація «Асоціація експертів будівельної галузі»; Всеукраїнська громадська організація «Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури»; Національна спілка архітекторів України (далі – НСАУ); Асоціація «Експертні організації України» (далі – АЕОУ) [14]. Дослідивши організаційно-правові форми об'єднань, можна стверджувати, що: - три з них утворені як громадські організації відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання» та є непідприємницькими товариствами зі статусом юридичних осіб; - одна діє як непідриємницьке товариство у формі творчої спілки згідно Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»; - одна здійснює свою діяльність як асоціація [15], тобто об'єднання юридичних осіб. Відповідно до статті 1 Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 року № 687-XIV [16] саморегулівні організації у сфері архітектурної діяльності – неприбуткові добровільні об'єднання фізичних та юридичних осіб за відповідним напрямом підприємницької чи професійної діяльності, які в установленому порядку набули відповідного статусу. Неприбуткові добровільні об'єднання фізичних та юридичних осіб, що провадять підприємницьку та професійну діяльність, набувають статусу саморегулівних організацій з дня їх реєстрації центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архітектури, яка здійснюється з дотриманням положень Закону України «Про адміністративну процедуру» шляхом внесення інформації про таку організацію до Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ст. 16-1). Крім того, у Законі України «Про архітектурну діяльність» передбачено низку делегованих повноважень, які можуть передаватися СРО: проведення професійної атестації виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, та залучення до ліцензування господарської діяльності членів саморегулівної

організації визначають правила і стандарти підприємницької та професійної діяльності, обов'язкові для виконання всіма членами таких організацій, а також передбачають механізм відшкодування збитків, завданих споживачам унаслідок надання членами саморегулівної організації товарів, виконання робіт (послуг) неналежної якості [16]. На підставі аналізу законодавчих положень цього закону можна дійти таких висновків: 1) законодавством закріплено чотири повноваження СРО; 2) два повноваження є обов'язковими (статусними), які здійснюються на виконання регулюючої (нормотворчої) та контрольно-пунітивної функцій; 3) ці СРО можуть наділятися делегованими повноваженнями та, відповідно, виконувати регулятивну функцію (організаційну), пов'язану з доступом до виду діяльності, професії.

Однак законодавче регулювання саморегулювання архітектурної діяльності в Україні доволі контроверсійне, оскільки під назвою СРО об'єднується як професійне самоврядування так саморегулювання господарської діяльності. Такий підхід не у повній мірі відповідає регулюванню ЄС, у якому професію архітектора віднесено до регульованої професії, що і закріплено на рівні Директиви. Професійне самоврядування архітектурної діяльності регулює статус та поведінку професіонала, а не його економічну діяльність.

Висновки. При саморегулюванні господарської діяльності відбувається регулювання поведінки на ринку, а не професійного статусу особи. Тобто, професійне самоврядування регулює поведінку професіонала, а не економічну діяльність. Багатьом професіоналам надається статус публічної особи, як-то адвокатам, тому делегування повноважень щодо них відбувається на рівні закону.

У ЄС розрізняють: саморегулювання господарської діяльності відповідно до закону; професійне самоврядування відповідно до закону; діяльність різноманітних об'єднань, які діють відповідно до законодавства про свободу об'єднань. Усі вони мають можливість здійснювати самостійну внутрішню організаційну діяльність. Однак лише СРО та професійні організації можуть наділятися відповідно до закону певними делегованими повноваженнями від держави та відповідним статусом відповідно до якого членство у таких організаціях може бути обов'язковим.

При професійному самоврядуванні архітектора у ЄС об'єктом регулювання є професійний статус, компетентність професіонала, свобода здійснення професії, яка поєднана з обов'язковим контролем якості його послуг, що відповідає загальноєвропейській концепції «regulated liberal profession». Однак, українське законодавство, хоча і передбачає фактичне створення професійних самоврядних організацій фізичних осіб у архітектурній діяльності, розглядає архітектурну діяльність як різновид господарської діяльності у сфері надання послуг та передбачає створення саморегулівних організацій. Імплементація європейської моделі змінить акцент та підходи до регулювання архітектурної діяльності у напрямку професійного самоврядування.

Посилання:

1. Гончаренко О. М. Актуальні питання правового статусу саморегулівних організацій в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 12. С. 109-114.

2. Vitkutė A.E. Professional self–government in Lithuanian public law. Summary of doctoral dissertation. Vilnius/ Social sciences, Law (S 001). 2020.

3. Худенко М. В. Незалежна професійна діяльність: господарсько-правова природа. *Економіка та право.* 2019. № 2. С. 95–102.

4. Гончаренко О. М. Засоби саморегулювання господарської діяльності за директивами Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 39-44.

5. European Commission. Final report of the working group – Action lines for bolstering the business of liberal professions (2015). URL: https://ceplis.org/wp-content/uploads/2019/09/lettre-ceplis-nikolov.pdf.

6. Regulated professions. URL: https://esco.ec.europa.eu/en/about-esco/escopedia/escopedia/regulated-professions (дата звернення: 08.03.2026).

7. Директива 2005/36/ЄС про визнання професійних кваліфікацій від 07 вересня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_013-05#Text.

8. Regulated Professions Database. URL: https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/home.

9. Directive (EU) 2018/958 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018 on a proportionality test before adoption of new regulation of professions URL:https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/958/oj.

10. ECHR. Judgment of 23 June 1981 in case Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57522%22]}.

11. ECHR. Decision of 6 November 2003 as to the admissibility of the case Popov and others, Vakarelova, Markov and Bankov v. Bulgaria URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-23528%22]}.

12. Revert and Legallais, Decisions and Reports (DR) URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2214332/88%22],%22itemid%22:[%22001-24796%22].

13. CJEU. Judgment of 19 February 2002 in case C–309/99 (Wouters and others). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61999CJ0309.

14. Реєстр СРО у сфері містобудування та архітектури. URL: https://e-construction.gov.ua/reestri.

15. Богданець Б. В. Проблеми саморегулювання архітектурної діяльності в україні. *Право і суспільство.* 2023. № 5 С. 61 С. 59-65.

16. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 травня 1999 р. № 687-XIV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/687-14?nreg=687-14&find=1&text=%F1%10.

Статтю було подано	10.03.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	06.04.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	08.05.2026	The article was accepted